

NEKAJ STAREJŠIH ŠKOFJELOŠKIH UMETNIKOV

Nekoč mi je znanec v šali pripomnil: »Kadar za kakšnega umetnika ne veš, kje se je rodil, kar mirno zapiši, da v Škofji Loki; preveč se najbrž ne boš zmotil.«

V tej duhoviti pripombi je res kar precej resnice. Najbrž ni zlepa mesta na Slovenskem, ki bi v preteklosti naši likovni umetnosti dalo toliko ustvarjalcev kot Škofja Loka, pa naj gre za srednjeveški ali baročni čas ali za najnovejše dni, posebno pa se njihovo število pomnoži, če upoštevamo še celotno loško ozemlje. Duhovno in kulturno ozračje mesta, v katerem je cvetela obrt, je pospeševalo med svojim obzidjem tudi slikarsko in rezbarsko delavnost, kot upravno in kulturno središče freisinške posesti pa je ugodno vplivalo še na širše zaledje. Zato sem vesel, da v venec do danes znanih loških umetnikov lahko dodam še nekaj novih imen, čeprav ta ne spadajo prav v vrh naše likovne ustvarjalnosti.

Slikar Janez Mihael Reinwaldt

Ta mojster, ki ga viri pišejo tudi kot Rainbalt, Reinbolt, Rainwaldt, Rein Woldt in celo Rampolt, je bil prizadeven baročni slikar; najbolj je zaslovel s sliko Smrti sv. Frančiška Ksaverija, ki jo je leta 1715 naslikal po naročilu gornjegrajskega župnika Ahacija Stržinarja za cerkev sv. Barbare na Stražah pri Gornjem gradu. Zaradi raznih uslišanj je podoba zaslovela po vsej Evropi, da so celo cesarski in kraljevi darovi prihajali k cerkvi, kjer so jo častili. Reinwaldt sam je moral napraviti dve njeni kopiji: leta 1730 za poljsko kraljico Marijo Joževo za dvorno kapelo v Draždanih, 1733 pa po naročilu Pražanov za jezuitsko cerkev v Pragi. Hkrati je bil Reinwaldt menda naš prvi slikar, čigar »reprodukcije« so se kot bakrorezne podobice v veliki množici razširile po celi Evropi.

Kako, da se je Ahacij Stržinar oglasil z naročilom prav pri mojstru Reinwaldtu, saj je bilo v Ljubljani pri roki še več drugih slikarjev? Najbrž ga je k temu nagnilo tudi rojaštvo, kajti Stržinar je bil rojen 1676 na Suhi pri Škofji Loki, *Reinwaldt pa je bil prav tako loški rojak*. Do sedaj smo mislili, da je bil rojen v Ljubljani, šele pred kratkim pa je arhivski vir razkril, da se je priselil v Ljubljano iz Škofje Loke: »Hans Michael Reinwalt von Pischof-flakh gebürtig« piše v ljubljanski sodni knjigi dne 23. marca 1698 (Malj, Cod. I, fol. 39), ko so mu dovolili ljubljansko meščanstvo in je plačal prispevek 10 fl. Poldrugi mesec pozneje, 5. maja 1698, se je že poročil s Heleno Gariup. 25. julija 1740 je umrl v »74. letu« življenja. Iz tega bi lahko sklepali, da se je rodil okoli leta 1666.

Toda krstne knjige škofjeloškega vikariata leta 1666 ne vedo ničesar o rojstvu kakega Janeza Mihaela Reinwaldta. Pač pa najdemo, da se je 10. septembra 1669 rodil staršema Janezu in Magdaleni sin Mihael »Rainbolt«. Bil je peti od sedmerih otrok, med katerimi so bile tri deklice in štiri fantje. Ob rojstvu četrtega otroka, Jakoba (16. julija 1666), je družinski priimek vpisan kot Rampolt. Čudno je, da po rojstvu zadnjega otroka, Gašperja (leta 1674), družina Janeza in Magdalene izgine iz krstnih knjig, kajti Boštjan in Neža Rajnbolt, ki se še nekajkrat omenjata v Gabrku ali v Brodeh (npr. ob rojstvu sina Urbana 1689), menda ne spadata med direktno potomstvo Janeza in Magdalene.

Kje se je mladi Mihael (ime Janez je najbrž prevzel po očetu) izučil slikarstva, ne vemo. Vsekakor si je moral v Ljubljani pridobiti lep ugled, ker je leta 1735 postal blagajnik mestne kruharne (»brodt Camrer«) in bil zato opróščen davkov. Na žalost je sam na loško rojaštvo nekako pozabil, saj se je na slikah podpisoval ponosno kot ljubljanski meščan. Tako beremo na sliki »Sv.

Slikar Janez Mihael Reinwaldt

Janez Nepomuk spoveduje češko kraljico« v cerkvi v Spodnji Dragi pri Stični leta 1731 podpis: »J. M. Rain Woldt Ciu:lab: 1731«.

Večino njegovih del poznamo za zdaj le po arhivskih podatkih. Tako je za cerkev sv. Petra v Ljubljani pozlatil leta 1712 oltar, leto pozneje je zanj naslikal oltarni antependij, 1724 pa je izgotovil bandersko sliko. Leta 1721 je pozlatil in poslikal znamenje blizu ljubljanske cerkve sv. Krištofa, 1716 pa je naslikal na les večjo sliko za ljubljanski magistrat. Leta 1718 je s fresko Sv. Štefan v nebeški slavi okrasil obok cerkve v Štepanji vasi. Ko je obiskal l. 1728 Ljubljano cesar Karel VI, je poslikal fasado mestne hiše in okrasil baldahin za sprejem cesarja. Uršulinski samostan v Ljubljani hrani več Reinwaldtovih slik, ki pa so večidel nastale šele pod čopičem njegovega sina Janeza Franca.

11. aprila 1723 je bil Janez Mihael v Ljubljani priča pri poroki slikarja Franceta Jelovška, iz česar bi imeli sklepati, da je bil mladi Jelovšek, naš najpomembnejši baročni freskant, z Reinwaldtom tesneje povezan — da je najbrž dobil prve slikarske nauke v njegovi delavnici.

Janez Mihael Reinwaldt spada med vidnejše ljubljanske slikarje pred nastopom velike generacije mojstrov 18. stoletja. Njegovo delovanje premostuje pozno 17. stoletje in zreli barok 18. stoletja. Razumljivo je, da je v marsičem navezan še na slogovno govorico preteklosti ter zato ni zavzet pristaš italijanske slikarske smeri. V barvi, kompoziciji ter vsebinski pripovednosti razkriva poljudnejši značaj in prijetno dekorativnost. Najlepša je pač slika iz Spodnje Drage, ki z bogato in barvno živahno kompozicijo kar vabi v primerjavo z zgodnjimi Jelovškovimi deli.

Stržinar, nedvomno Reinwaldtov prijatelj, je želel, da bi božja pot sv. Frančiška na Stražah imela tudi portret slikarja, ki je ustvarjal tamkajšnje milostno podobo. Zato je Janez Mihael sam sebe naslikal v široko ogrnjeni delovni halji in s čopiči ter slikarsko paletu v levici. Zreli moški obraz se lahko smehlja; njegove črte razkrivajo zrelega, odločnega in simpatičnega moža, ki se zaveda svoje poklicne pomembnosti. Napis ob sliki je poznejši in v življenjskih podatkih nenatančen. Sliko hrani zdaj Narodna galerija v Ljubljani.

Literatura: V. Steska, Slovenska umetnost I, Slikarstvo, Prevalje 1927, str. 118 ss; A. Cevc, J. M. Reinwaldt, Slovenski biografski leksikon, 9. zv. 1960, str. 72 (z nadrobnejšo starejšo literaturo). Podatek o R. sprejemu med ljubljanske meščane sem zajel iz rokopisnih registrov Malj, ki jih je sestavila Ivana Ferjan.

Kiparja Jakob in Urban Gaber

Priimek Gaber je v Škofji Loki in okolici zelo razširjen, pa vendarle nismo pomislili, da bi bila kiparja Jakob in Urban Gaber loška rojaka. Kratki podatki v Slovenskem biografskem leksikonu (2. zv., str. 195, avtor V. Steska) povedo o Jakobu samo, da je bil kipar v Ljubljani in da je tu umrl leta 1749 v 36. letu starosti, Urban pa je sploh prezrt.

Spet nam priskočijo na pomoč ljubljanske mestne knjige prejemkov in izdatkov (Malj, Cod. XIII/155, fol. 45), ki povedo, da se je kipar Jakob Gaber rodil v Škofji Loki in da je tega leta plačal ljubljansko mestno pristojbino. Prav tedaj je plačal pristojbino tudi Urban Gaber, prav tako rojen v Loki.

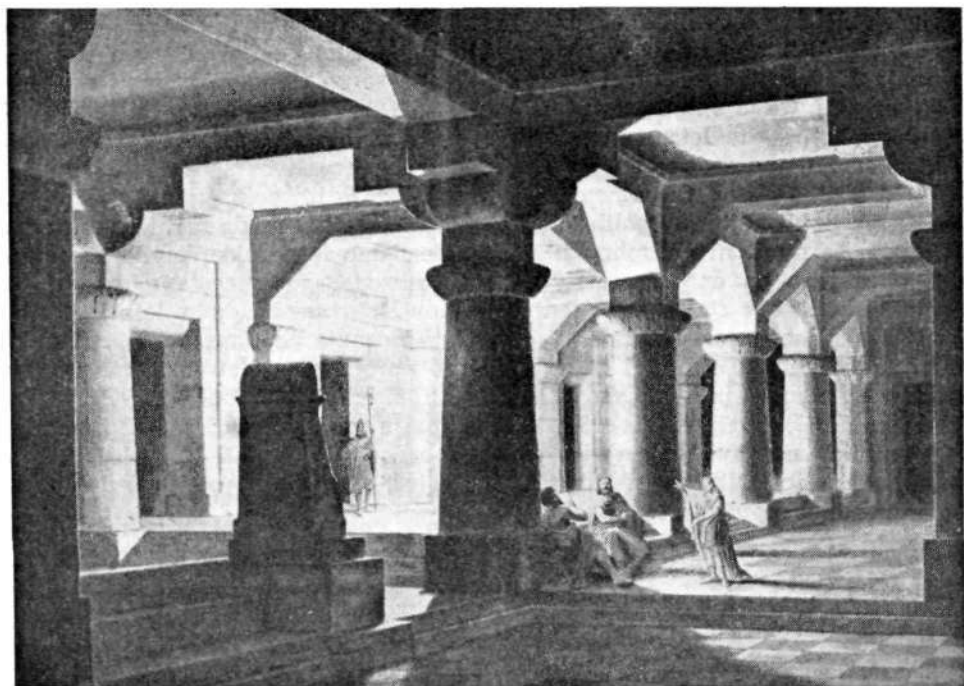
Pri iskanju rojstnih podatkov za oba Gabra sem imel manj sreče. Imeni Jakob in Urban se namreč v raznih družinah tega priimka večkrat ponavljata.

Najverjetneje se mi zdi, da sta bila brata in sinova Urbana in Mice Gaber, ta pa sta ob rojstvu sina Jakoba 3. julija 1709 bivala na Suhi, ob rojstvu Urbana, 6. maja 1713 pa na Trati (pri Suhi?). Spet pa se ne skladajo podatki o Jakobovi starosti. Če je bil ob smrti 1749 star 36 let, bi se bil moral roditi leta 1713 ali tam okoli — ta leta pa njegovega imena v krstnih knjigah ne najdemo. Toda končno smo zadovoljni, da smo vsaj loško rojaštvo ugotovili.

Od obeh Gabrov je pomembnejši Jakob, ki je bil priznan baročni kipar. Urban pa je bil najbrž le polihromator in pozlatar. Ker se do sedaj z mojstrom Jakobom še nihče ni natančno ukvarjal, poznamo le manjše število njegovih del, ohranjeno pa eno samo. Kronika diskalceatskega samostana (bosonogih avguštincev), ki je stal v Ljubljani na Ajdovščini, poroča, da je leta 1745 napravil za njihovo cerkev oltar sv. Ane, leto pozneje pa oltar sv. Liborija, ki se nista ohranila. Leta 1741 je napravil po naročilu ljubljanskega magistrata okvir za vladarski portret (Malj, Cod. XIII/158, fol. 73, 18 junij) in zato prejel 3 f 36 kr nemške veljave. Leta 1741 je, skupaj z mizarjem Jožefom Bergantom iz Kamnika, napravil nov veliki oltar za cerkev sv. Doroteje v Kostanju v Tuhinjski dolini. Oltar je bil pozlačen leta 1742, sliko sv. Doroteje pred tronom pa je naslikal mojster Valentin Metzinger.

Oltar pri sv. Miklavžu na Grebenu, delo Jakoba Gabra, slika delo Valentina Metzingerja

Delo Stefana Dolinarja »Egiptovski Jožef razlaga v ječi sanje«

Žal je tudi ta oltar med drugo svetovno vojno zgorel in ga poznamo le po opisu dr. Franceta Steleta (Politični okraj Kamnik, Ljubljana, str. 233). Oltar je bil lesen. Arhitektura stebrov in gred je obdajala dolbino s kipom sv. Doroteje, ob straneh pa sta bila kipa dveh papežev. Glavno dolbino je zapirala Metzingerjeva slika.

Ohranil pa se je drugi oltar, ki ga je Gaber naredil za Tuhinjsko dolino — pri Sv. Miklavžu na Grebenu (F. Stelè, prav tam, str. 234 in 236). Plačilo zanj je prejel v letih 1738 in 1739, skupaj 35 florintov, z njim pa je prav tako sodeloval mizar Jožef Bergant in prejel za delo 24 fl. Oltarna slika sv. Miklavža je spet Metzingerjeva. Letnica 1741 na hrbtu oltarja se nanaša morda na pozlatitev ali pa je rezbar delo nekoliko zavlačeval. — Oltar je soroden onemu, ki je stal v Kostanju. Njegova arhitektura je s pilastri in dvema stebroma na vsaki strani lahko zapognjena navzven v prostor in nad ogredjem se vzpenja volutasta atika s Kristusovim kipom v vencih žarkov. Ob straneh ima oltar skromni ušesi iz niza rastlinskih listov in volutnega loka, ki je znotraj izpolnjen z mrežastim motivom. V glavni niši je kip sv. Miklavža, ob straneh pa sv. Klemenca in še nekega svetega papeža. Na volutah atike sedita dva gola angelca. Oltar je torej zrelobaročna arhitektura, segajoča v prostor in živahna po obrisu. Ker se je moral oltarni nastavek prilagoditi višini prezbiterja in širini oltarne mize, se je razmahnil v širino, ki je približno enaka višini. Plastike so le zmerno razgibane, oblačilo se dovolj realno guba in ureja ob telesu, značilna pa je modelacija glav, posebno angelskih, ki kaže visoko nabreklo čelo, po katerem bržčas drugih Gabrovih del ne bo težko

spoznati. Ves oltar je marmoriran, toda pri tej polihromaciji moramo računati že s pozlatarjevim okusom in ne samo s kiparjevim načrtom.

Mikavno je Gabrovo sodelovanje z mizarским mojstrom Jožefom Bergantom iz Kamnika. Ta ni bil namreč nihče drugi kot oče slavnega slikarja Fortunata Berganta. Najbrž je imel Gaber zvezo tudi s slikarjem Valentinom Metzingerjem, saj srečamo obakrat v Tuhinjski dolini v oltarjih Metzingerjeve slike. Da pa so ga vezale prijateljske vezi z mojstrom Francetom Jelovškom, izvemo iz podatka, da se je Jelovšek leta 1749 poročil z Gabrovo vdovo Marjano — morda malo naglo, saj je Jakob šele istega leta umrl.

Slikar Štefan Dolinar

Ko sem v VI. letniku Loških razgledov (str. 134—140) objavil članek o slikarju Štefanu Dolinarju, ki ga je življenjska pot popeljala na Dunaj, kjer je postal slikar v privilegiranem gledališču v Leopoldstadtu, še nisem mogel z gotovostjo določiti njegovega rojstnega datuma. Najverjetneje se mi je zdelo, da se je rodil v loškem Puštalu očetu Blažu Dolinarju in materi Neži leta 1774. Zapis v loški krstni knjigi je potrdil misel o starših, korigiral pa je leto rojstva: Štefan Dolinar se je rodil 23. decembra leta 1773 v Puštalu očetu Blažu in materi Neži.

V članku sem omenil tudi edino doslej znano originalno Dolinarjevo sliko »Egiptovski Jožef razlaga v ječi sanje«, ki jo hrani Avstrijska galerija 19. in 20. stoletja na Dunaju. Slika je nastala menda leta 1838 ter je značilna za Dolinarjevo kulisno pojmovanje prostora, v katerem služijo figure samo za poživitev. Fotografijo slike sem dobil šele po natisu članka, zato jo za dopolnilo objavljam danes. Zanj se moram zahvaliti tedanjemu, danes že rajnemu, ravnatelju galerije, dr. Karlu Garzaroliju.

Zusammenfassung

EINIGE ÄLTERE KÜNSTLER AUS ŠKOFJA LOKA

Im Gebiet von Škofja Loka, aus dem viele schöpferische Künstler hervorgegangen sind, stellt uns der Autor drei bisher weniger bekannte Künstler vor. Der Maler Janez Mihael Reinwaldt wurde im Jahre 1666 geboren und zählt zu den namhafteren Malern vor dem Erscheinen der großen Generation der Meister des 18. Jahrhunderts. Er ist ein Bindeglied zwischen dem späten 17. und dem reifen Barock des 18. Jahrhunderts. Das Bildhauer-Brüderpaar Jakob und Urban Gaber wurde zu Beginn des 18. Jahrhunderts geboren. Jakob war ein bedeutender Bildhauer des Barocks, während sich Urban vor allem mit Polychromierungs- und Vergoldungsarbeiten beschäftigte. Hinsichtlich des Malers Štefan Dolinar, der schon im VI. Jahrgang der Loški razgledi besprochen wurde, konnte der Autor jetzt feststellen, daß er 1773 in Puštal geboren wurde. Die Werke der genannten Künstler werden angeführt und gekennzeichnet.